

AZƏRBAYCANÇILIQ İDEOLOGİYASI YUXARI SİNİF ŞAĞIRDLƏRİNDƏ FƏAL VƏTƏNDAŞLIQ MÖVQEYİNİN FORMALAŞDIRILMASININ ƏSASI KİMİ

Emilya Hüseynova,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, doseni
elmlər doktoru proqramı üzrə dissertantı
ARTPI
E-mail: emilya.huseynova95@gmail.com

Rəyçilər: *prof. A.N. Abbasov,*
prof. H.H. Əhmədov

Açar sözlər: *azərbaycançılıq, azərbaycanlıq ideologiyası, vətəndaşlıq, vətəndaşlıq mövqeyi, fəal vətəndaşlıq mövqeyi, yuxarı sinif şagirdləri*

Ключевые слова: *азербайджанство, идеология азербайджанства, гражданство, гражданская позиция, активная гражданская позиция, старшеклассники*

Keywords: *Azerbaijanism, Azerbaijaniism ideology, nationality, citizenship, active citizenship, high school students*

Yuxarı sinif şagirdlərində fəal vətəndaşlıq mövqeyinin formalaşdırılması məqsədilə müxtəlif vasitələrdən və fəaliyyət formalarından istifadə olunur. Onların sırasında azərbaycanlıq ideologiyası özünəməxsus yer tutur və xüsusi rol oynayır.

Önemli ideologiya olmaq etibarilə azərbaycanlılığın məramı ayrı-ayrı elmlərin nəticələrindən bəhrələnməklə respublikamız və azərbaycanlılar haqqında elmi təsəvvürləri formalaşdırmaq, azərbaycanlılığın dünyadakı mövqeyini müəyyənləşdirməkdən ibarətdir. Azərbaycanlıq birləşdirici amildir. Bu, onun nəticəsidir ki, azərbaycanlıq məfkurəsi ətrafında, etnik mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, ölkəmizdə yaşayan xalqlar, milliyətindən asılı olmayan hər bit insan birləşir.

Azərbaycanlılığın tarixi Azərbaycan xalqının tarixi qədər qədimdir.

Bu və ya digər dövlətin uzunömürlü olması, hər şeydən öncə ölkə ərazisində yaşayan xalqları öz ətrafında birləşdirən və möhkəm bündövrə əsasında qurulan siyasi ideologiyadan xeyli dərəcədə asılıdır. Hələ XVI əsrdə qüdrətli hökmdar Şah İsmayıl Xətayi Azərbaycan türkcəsini dövlət dili səviyyəsinə qaldırmışdı. Bu, ayrı-ayrı xalqların Azərbaycan ətrafında son dərəcə sıx birləşməsinə əvəzliq rol oynadı.

İyirminci yüzilliyin əvvəllərində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti azərbaycanlıq ideyalarını uğurla həyata keçirməyə başladı. Milli məktəblər açıldı, Azərbaycan dili dövlət dili elan edildi.

Azərbaycanlıq ideyasının təşəkkülündə Ümummilli liderimiz, dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin məqsədyönlü siyasəti mühüm yer tutur və bu siyasət dövlətçilik ideologiyasının əsasında dayanır. Ulu Öndər azərbaycanlıq məfkurəsini milli ideologiya səviyyəsinə yüksəltmişdir. Bu ideologiya hazırda da həmin yüksəkliyi fəth edir.

Müasir mərhələdə azərbaycanlıq ideologiyası dünya azərbaycanlılarının mühüm ideya-həmçinin məfkurə istiqamətindəki fəaliyyətində son dərəcə vacib amil kimi nəzərdən keçirilir.

Prof. N. Şəmsizadə yazır: "Azərbaycanlıq müstəqil, suveren Azərbaycanın tam tarixi istiqalab uğrunda, bu ölkədə dünyəvi prinsiplərə malik sivil demokratik dövlət uğrunda mübarizəni strateji məqsəd seçən Azərbaycan xalqının ideologiyasıdır. Onun əsasında Azərbaycanı özünə vətən sayan bütün xalqların milli, etnik, dini və sosial hüquqlarının bərabərliyi ideyası dayanır. ... Azərbaycanlılığın formulası belədir:

- Azərbaycanlıq milli istiqalab ideologiyasıdır;
- Azərbaycanlıq türkçülüyn Vətən əxlaqı müstəvisində dərkidir;

Emilya Hüseynova

- Azərbaycanlıq dünya azərbaycanlılarına onların milli kimliyini tanıdan bir ideologiyadır"

(1).

Professor Azərbaycanlılığın tərkib hissələrinə də münasibət bildirmişdir. Oxuyuruq: "- Məfkurəçilik (ülgüçülük), yəni sosioloji aspekt

- İstiqlalçılıq (kökə qayıdış - azadlığın tarixən mənimsənilməsi)
- İttihadçılıq (birlikçilik). Onun üç bağlantısı var: a) vətəndaşlıq; b) gendaşlıq; c) dındaşlıq;
- Türkçülük (milli ideya kimi);
- İslamçılıq (ümmətçilik formasında) - Şərqdə ümmətçilik dövlət yaratmaq qüdrətinə malikdir"

(1).

Professorun qənaətinə, "azərbaycanlıq şüarı belədir: "Türk millətindən, islam ümmətindən, Azərbaycan məmləkətindənəm" (1).

Azərbaycanlıq dedikdə, vahid, müstəqil və bölünməz Vətən, birlik və həmrəylik. dünyada öz milli "mən"ilə diqqət mərkəzində olmaq başa düşülməlidir. Yer üzündə yaşayan 50 milyonluq Azərbaycan xalqının bu məfkurəyə, bu ideyaya əsaslanaraq, bir araya gəlməsi milli birlik və həmrəyliyin bərqərar olmasında vacib şərtir.

"Dövlət dilinin təbii işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" 18 iyun 2011-ci il tarixli fərman (2) və latın qrafikalı əlifbaya keçid "milliliyimizi, azərbaycanlığımızı göstərən çox mühüm bir amil kimi" (Heydər Əliyev) dəyərləndirilməlidir.

Həmin il avqustun 9-da imzalanan "Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında" fərmanla (3) 1 avqust günü əlifbamızın və dilimizin bayramı kimi qəbul edildi. Bu fərmanlar azərbaycanlıların və azərbaycanlılığın təntənəsidir.

Xalqımızın müasir tarixinin böyük bir hissəsi Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin adı və səmərəli fəaliyyəti ilə sıx surətdə əlaqədardır. Heydər Əliyev bütün şüurlu həyatını Azərbaycanımızın və xalqımızın inkişafı və tərəqqisi üçün həsr etmişdir. Ölkəmizin daxili və xarici siyasəti hazırda da milli dövlətçiliyimizin, müstəqilliyimizin və mənəvi dəyərlərimizin təminatıdır.

Bu, bir danılmaz faktıdır ki, azərbaycanlılığın ümummilli ideya kəsb etməsi, dünya azərbaycanlılarını birləşdirən ideologiya halına gəlməsi, Azərbaycan dövlətinin ideya əsası olması ulu öndər Heydər Əliyevin tarixi xidmətidir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin ən böyük xidmətlərindən biri də budur ki, o, azərbaycanlılığı dövlət ideologiyası səviyyəsinə qaldırmışdır.

Böyük öndər deyirdi: "Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsas ideyası azərbaycanlıqdır. Hər bir azərbaycanlı öz milli mənsubiyyətinə görə qürur hissi keçirməlidir. Mən ömrümün bundan sonrakı hissəsini yalnız və yalnız Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi inkişaf etməsinə həsr edəcəyəm. "Həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən Azərbaycanlıyam".

Azərbaycanlılar dünyanın müxtəlif ölkələrində - Azərbaycanda, İranda, Rusiyada, Türkiyədə, Gürcüstanda, ABŞ-da, İngiltərədə, Almaniyada, Fransada, İtalyada, Çində, Kanadada, İsraildə, Ukraynada, Belarusda, Ərəb ölkələrində, Latviyada, Litvada və b. yaşayıb fəaliyyət göstərənlər də, onları bir-birinə bağlayan son dərəcə möhkəm mənəvi-psixoloji-ideoloji tellər mövcuddur. Bu doğma Azərbaycan dili, anamızın dilidir. Ata yurdu - Azərbaycan Respublikasıdır, tarixən formalaşaraq təşəkkül tapan etnik-mədəni sistemdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan əsrlər boyu bir çox təzyiqlərə, məhrumiyyətlərə, müdaxilələrə məruz qalsa da, onun ərazi bütövlüyünə, siyasi birliyinə qəsd edilsə də, xalqımız tarixi təfəkkürünün bütövlüyünü, monolitliyini heç zaman itirməmişdir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin 2001-ci ilin noyabrında Bakıda Dünya Azərbaycanlılarının I qurultayında bəyan etdiyi tezislər əsasında azərbaycanlıq məfkurəsinin, Azərbaycan təəssübkeşliyinin başlıca ideyalarını diqqət mərkəzinə gətirmişdir. Diqqət yetirək: "Biz istəyirik ki, müxtəlif

ölkələrdə yaşayan azərbaycanlılar həmin ölkələrin vətəndaşı kimi, istədikləri kimi yaşasınlar. Ancaq heç vaxt öz milli köklərini, milli mənsubiyyətlərini itirməsinlər. Bizim hamımızı birləşdirən bu amillərdir. Bizim hamımızı birləşdirən, həmrəy edən azərbaycançılıq ideyasıdır. Azərbaycançılıq öz milli mənsubiyyətini, milli-mənəvi dəyərlərini qoruyub saxlamaq, eyni zamanda, onların ümumbəşəri dəyərlərlə sintezindən, inteqrasiyasından bəhrələnmək deməkdir. Hər bir insan üçün milli mənsubiyyəti onun qürur mənbəyidir. Həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam. Hər bir azərbaycanlı öz milli mənsubiyyətinə görə qürur hissi keçirməlidir və biz azərbaycançılığı yaşatmalıyıq" (4).

Hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev bünövrəsi dünya şöhrətli Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş azərbaycançılıq məfkurəsinin ümummilli ideologiya kimi möhkəmlənməsi istiqamətində məqsədyönlü, sistemli və uğurlu fəaliyyət göstərir.

Hər il dekabr 31-də Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü kimi qeyd olunur. Həmin gün xalqımızın tarixində unudulmaz son dərəcə şərəfli günlərindən biridir.

Bu möhtəşəm günün təməli 1989-cu ildə Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə İran İslam Respublikasının Azərbaycan sərhədinin (SSRİ-İran sərhədinin) dağıdılması ilə qoyulub. "Uzun zaman bir-birinə həsrət qalan Azərbaycan millətinin Arazın hər iki sahilində sərhəd yürüşü - Şimali və Cənubi Azərbaycan arasındakı sərhəd dirəklərini yıxması, o taylı - bu taylı millətin həftələrlə Araz qırağında gecə-gündüz birləşmək şüarı əslinə azərbaycanlıların bir millət olduğunu dünya çapında bir daha canlandırmağa və Azərbaycanı bütövləşdirməyə cəhd idi. Həmrəylik günü bu birləşmək istəyinin simvolik nişanıdır" (5).

1991-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri Heydər Əliyev dünya azərbaycanlılarının birliyini yaratmağın vacibliyini nəzərə alaraq dekabrın 31-ni Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü elan etdi. Sonradan həmin təşəbbüs mərkəzi hakimiyyət tərəfindən də dəstəkləndi.

Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəyliyi Günü 70-dən artıq ölkədə yaşayan azərbaycanlılarla əlaqələr yaratmaq və onların arasında birlik və həmrəyliyə nail olmaq sahəsində müstəsna dərəcədə əhəmiyyətli rola malikdir.

Dünyada yaşayan azərbaycanlıları bir araya gətirmək, qarşılıqlı münasibətlərin qurulması baxımından Dünya Azərbaycanlılarının Qurultayı son dərəcə mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Respublikamızda hər bir şəxs, o cümlədən təhsilalanların, xüsusən yuxarı sinif şagirdlərinin azərbaycançılıq ideyaları, azərbaycançılıq məfkurəsi ilə tanış edilmələri zəruridir. Onlar azərbaycançılıq ideologiyasının mahiyyətinə, məqsədinə və əhəmiyyətinə bələd olmalıdırlar. Yuxarı sinif şagirdləri azərbaycançılığın təşəkkül tarixi, azərbaycançılıq ideyalarının formalaşmasına tarixi şəxsiyyətlərin, o cümlədən şah İsmayıl Xətayinin, Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyəti rəhbərlərinin, Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin, ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin xidmətləri ilə tanış olmalıdırlar. Bu istiqamətdə Heydər Əliyev Fondu da, Fondun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva də səmərəli fəaliyyət göstərir.

Məktəblilər, o cümlədən yuxarı sinif şagirdləri Dünya Azərbaycanlılarının Qurultayları barədə məlumat verilməlidir. Onlar bilməlidirlər ki, bu qurultaylar xarici ölkələrdə yaşayıb fəaliyyət göstərən azərbaycanlıların müstəqildövlətimizlə əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi, onlar arasında birlik və həmrəylikə nail olunması, həmçinin Azərbaycan cəmiyyət, birlik və icmalarının fəaliyyətinin səmərəliliyinin təmin edilməsi və əlaqələndirilməsi istiqamətində problemlərin müzakirə edildiyi yüksək səviyyəli tədbirdir.

Təlim prosesində və sinifdən xaric tədbirlərin gedişində aparılmış məqsədyönlü, sistemli və ardıcıl iş nəticəsində yuxarı sinif şagirdləri öyrənirlər ki, hələ 1992-ci ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti "Dünya azərbaycanlılarının qurultayının çağırılması haqqında" Sərəncam (6) imzalamışdır.

Eyni zamanda şagirdlərə çatdırılır ki, həmin dövrdə ölkəmizdə yaranmış böhranlı vəziyyətlə əlaqədar həmin qurultayın keçirilməsi mümkün olmamışdır.

Şagirdlərə məlum olur ki, Dünya Azərbaycanlılarının ilk Qurultayı 2001-ci il noyabr ayının 9-10-da Bakı şəhərində keçirilmişdir. Qurultay "Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayının keçirilməsi haqqında" ölkə Prezidentinin 23 may 2001-ci il tarixli, 724 nömrəli Sərəncamına əsasən çağırılmış, bu ali tədbirdə Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurasının üzvləri müəyyən edilmiş, Ulu öndər Heydər Əliyev Şuranın sədri seçilmişdir.

Daha sonra yuxarı sinif şagirdləri növbəti qurultaylar barədə məlumat almışlar. Öyrənmişlər ki, 2016-cı ilin iyununa qədər üç belə qurultay keçirilmişdir. İkinci qurultay 2006-cı il mart ayının 16-da: üçüncü qurultay isə, 2011-ci il iyul ayının 5-6-da baş tutmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Dünya Azərbaycanlıları Əlaqələndirmə Şurasının sədridir. O, bu vəzifəyə hələ 2011-ci ildə, ikinci qurultayda seçilmişdir.

Dünya Azərbaycanlılarının IV Qurultayı 2016-cı il iyunun 3-4-də Bakı şəhərində keçirilmişdir. Əlamətdar qurultayda 49 ölkədən 500-dən çox diaspor nümayəndəsi və qonaq; Azərbaycana dost münasibəti ilə tanınan xarici ölkələrin nüfuzlu siyasətçiləri, ictimai xadimləri, elm adamları və bəzi ölkələrin yüksək vəzifəli şəxsləri, parlament üzvləri; eyni zamanda respublikamızın müxtəlif dövlət və hakimiyyət strukturları, qeyri-hökumət təşkilatları, təhsil, elm, mədəniyyət və başqa yaradıcı qurumların, siyasi partiyaların təmsilçilərindən ibarət 360 nəfərlik nümayəndə heyəti iştirak etmişdir.

Yuxarı sinif şagirdləri öyrənmişlər ki, Dünya Azərbaycanlılarının IV Qurultayının iclaslarında diaspor rəhbərləri hazırkı dövrdə informasiya müharibəsi, həmin istiqamətdə yeni fəaliyyət mexanizmlərinin tətbiqi, cəmiyyətə inteqrasiya, siyasi həyatda iştirak, Azərbaycan diaspor hərəkatında gənclərlə əlaqədar yeni strategiyanın işlənilməsi, hazırlanması, yeni global iqtisadi tendensiyalar çərçivəsində lobbı quruculuğu və s. mühüm mövzularda fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Qurultayda dünya ictimaiyyətini Azərbaycan həqiqətləri ilə tanış edilməsi istiqamətində vəzifələr, təbliğat zamanı müasir metodlardan və informasiya texnologiyalarından faydalanmaq, həmvətənlərimizin hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində qarşıya çıxan problemlər və onların həlli yolları və s. bu kimi məsələlər nəzərdən keçirilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Dünya Azərbaycanlılarının IV Qurultayında çıxışı istər respublikamızsa, istərsə də dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayıb fəaliyyət göstərən azərbaycanlıların bir çox vəzifələrini diqqət mərkəzinə gətirdi.

Azərbaycanla ilə xaricdə olan Azərbaycan diasporu arasında münasibətlərdən danışdı. Həmin münasibətlərin həmişə sıx, qarşılıqlı hörmət əsasında olmasının vacibliyini göstərdi. Beləliklə, Azərbaycan diaspor təşkilatlarının fəal olmasının, vacibliyi, onlar arasında birliyin möhkəmləyici təmin edilməsi, yaşadıkları ölkələrdəki mətbuatla yaxından əməkdaşlıq etməyin əhəmiyyəti, bu ölkələrin ictimai-siyasi həyatında fəal iştirak etməsinin vacibliyi üzərində dayandı. Ölkə Prezidenti Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli ilə əlaqədar problemlərdən danışarkən bildirdi ki, Azərbaycan ərazi bütövlüyü məsələsində güzəştə getmək fikri yoxdur.

Təbii ki, bütün haqqında danışılan məsələlərdən yuxarı sinif şagirdlərinin məlumatı olmalıdır.

Məktəblilərin bilmələri vacib məsələlərdən biri də milli ideologiya tipi kimi azərbaycançılığın şərtləridir. Prof. N. Şəmsizadə həmin şərtlərin aşağıdakılardan ibarət olduğunu göstərir: "məarifçilik yolu ilə inandırma, tarixi əsaslandırma, təşkilatlandırma, istiqamətləndirmə və yenini yaratma" (1).

Professorun qənaətinə, azərbaycançılığın tərkib hissələrinə daxildir:

- Məfkurəçilik (ülgüçülük), yəni sosioloji aspekt
- İstiqlalçılıq (kökə qayıdış azadlığının tarixən mənimsənilməsi)
- İttihadçılıq (birlikçilik)" (1).

Daha sonra professor yazır: "Onun üç bağlantısı var: a) vətəndaşlıq; b) gendaşlıq; c) dindaşlıq;

MÜƏLLİM-ŞAĞIRD MÜNASİBƏTLƏRİNİN FORMALAŞMASINDA MÜƏLLİM-VALİDEYN ƏMƏKDAŞLIĞININ ROLU

Günay Kazımova,
psixologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Gəncə Dövlət Universiteti,
E-mail: gunaykazimova@rambler.ru

Rəyçilər: *dos. Z.M. Aslanova,*
dos. N.İ. Babayeva

Açar sözlər: *müəllim, qarşılıqlı münasibət, əməkdaşlıq, məktəb, valideyn*

Ключевые слова: *учитель, взаимоотношения, сотрудничество, школа, родитель*

Key words: *teacher, footing, cooperation, school, parent*

Məlumdur ki, məktəbə yeni gələn uşaqlar ilk növbədə müəllimin səmimi, güləruz, mehriban siması ilə rastlaşırlar. Şagirdin məktəbə, təlimə münasibəti elə ilk növbədə müəllimin nümunəsi münasibəti ilə başlayır. Bütövlükdə pedaqoji fəaliyyət müəllimin təlim – tərbiyə, inkişaf, şagirdlərin tərbiyəsi zamanı cəmiyyət tərəfindən irəli sürülən sifarişə müvafiq olaraq məktəblilərdə şəxsiyyətin keyfiyyətinin formalaşmasına yönəldilmiş peşə fəallığından ibarətdir.

Sınıf müəllimi şagirdləri ilk olaraq məktəb həyatında qəbul edən, onunla ilk ünsiyyətə girən şəxsdir. Belə ki, hələ uzun müddət o, şagirdin təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olacaqdır. Bu isə onun hələ müddət ünsiyyətdə olacağı deməkdir. Bu da məlumdur ki, ünsiyyətə girmədən, tərbiyə etmək də mümkün ola bilməz (1).

Şagirdlər arasında ünsiyyət heç də həmişə hər yerdə problemsiz ötürmüşdür. Problemlər, şagirdlər-arası narazılıqlar da ortaya çıxır. Tək-tək şagirdlərin düşünüləmiş dediyi söz, şiltəq hərəkəti, ələ salmaq meyli yoldaşının xatirinə dəyir, onu özündən incik salır. Əlbəttə, bu cür hərəkətlər sinifdə, bütövlükdə götürüldükdə məktəbdə sağlam ünsiyyət ab-havasına müəyyən kölgə salır. Bəzən incik düşən şagird öz narazılığını müəllimə bildirir. Bəzi şagirdlər isə öz narazılığını müəllimə bildirmir, yoldaşına küsür. Bu, sinifdə yeganə hal olsa da yolverilməzdir. Müəllimdən yalnız sərtlik görünən, kobudluq duyan, ələ hey danlanan şagird nəinki, həmin müəllimlə ünsiyyətdən çəkinir, eyni zamanda fənnə marağı sönür, onun simasında məktəbə, biliyə soyuq münasibət göstərir.

Deməli, nəinki şagirdlər arasında ünsiyyətin necəliyi, hətta müəllimlə şagirdlər arasında ünsiyyətin necəliyi müəllimin pedaqoji ustalığı dərəcəsi ilə çox asılı olur. Sınıf müəlliminin ustalığı dərəcəsi isə son anda təlim və tərbiyənin səviyyəsində əks-səda verir (2).

Ünsiyyət, münasibət olmadan heç bir insan qrupu birgə fəaliyyəti həyata keçirə bilməz. Bu mənada pedaqoji fəaliyyətin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsində pedaqoji münasibətin, müəllim-şagird münasibətinin rolu olduqca böyükdür. Pedaqoji ünsiyyət müəllimin şagirdlərlə təlim – tərbiyə prosesində həyata keçirdiyi peşə münasibətidir. Bu cür münasibət, hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətin formalaşması üçün şərait yaradılmasına yönəlmiş olur, kollektivdəki sosial – psixoloji prosesləri idarə etməyə və səmərəli psixoloji iqlim yaratmağa imkan verir. Ona görə də hər bir müəllimin pedaqoji münasibətin mahiyyəti, onun sosial psixoloji mahiyyəti ilə dərindən tanış olması və şagirdlərlə birgə fəaliyyət zamanı ondan lazımı şəkildə istifadə etməsi zəruridir.

Müəllim – şagird münasibətlərində müəllim dərin elmi – pedaqoji biliklərə yiyələnərkən yanaşı elə bilik, bacarıq və vərdislərə sahib olmalıdır ki, onların köməyi ilə şagirdlərə təsir göstərə bilsin. Həmçinin şagird kollektivindəki qarşılıqlı münasibətləri fəal şəkildə idarə edə bilsin. Həyat döns-döns sübut etmişdir ki, məktəb təklidə şagirdlərin təlim-tərbiyəsinin öhdəsindən yüksək səviyyədə gəlməkdə çətinlik çəkir. Bu işdə valideynlərin, bütövlükdə ictimaiyyətin köməyinə ehtiyac yaranır. Məktəblə valideynlərin müntəzəm sıx əlaqəsi uşağın təlim-tərbiyəsinin uğurlu nəticəsi üçün əsas şərtədir. Uşağın xoşbəxt insan kimi yetişməsi üçün məktəblə ailənin birgə işi həlledici amildir. İstər məktəbdaxili, istərsə də sinifdəndənxaric işlərdə valideynlərin həvəskarlığı, can yandırması və fəal kö-